

LUND UNIVERSITY

Sagan om talarernas återkomst

Tersmeden, Fredrik

Published in:
Årshögtid

2020

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tersmeden, F. (2020). Sagan om talarernas återkomst. I *Årshögtid: Lunds universitet 31 januari 2020* (s. 11-23). Akademiintendenturen vid Lunds universitet.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Sagan om talarernas återkomst

Om du som läser denna artikel gör det vid den ceremoni som den är skriven till, så kan du se dem omkring dig i universitetsaulan: de nästan fotsida, raka, svarta, kåpor som bärs av fakulteternas representanter och av universitetets ledning (undantaget rektor som bär sin särskilda dräkt i purpur och guld) och som går under benämningen talarer – detta då de når ned till ankeln, på latin *talus*.

Betänk då när du tittar på dem att det till att börja med inte är någon självklarhet att de alls finns – under säkert mer än ett par hundra år hade Lunds universitet inga sådana särskilda ceremoniella dräkter – men betänk även att de, när de nu finns, hade kunnat se mycket annorlunda ut. I stället för den stramt enhetliga svarta färgen hade de kunnat vara karolinerblå eller rentav helt eller delvis ha prunkat i en blandning av de olika fakulteternas särskilda färger; de som nu endast diskret syns i form av en liten färgad sidensnodd längst upp på respektive bärarens krage.

ETT OVÄNTAT ARKIVFYND

I det program som utgavs till årshögtiden 2016 bidrog jag med en artikel som generellt behandlade bruket av ceremoniella plagg vid Lunds universitet – från rektorsdräkten till broderade frackkragar och studentmössor. Naturligt nog tog jag även upp talarerna häri, men tonvikten låg på de äldre sådana som använts i universitetets ungdom på 1600-talet. Avsnittet om de nutida motsvarigheterna var däremot tämligen kortfattat, och därtill huvudsakligen baserat på en och samma sekundärkälla (en PM från 2010 av tidigare akademisekretären Hans Modig). Vad som har hänt sedan dess är att jag funnit åtskilligt för mig (och troligen även de flesta andra) okänt primärmaterial rörande den process som ledde fram till införandet av de talarer vi ser i dag, och en ny och fördjupande artikel i ämnet har därför känts på sin plats.

Professorsinstallationen (här av årgång 2010) är en av universitetets nuvarande högtider där talarerna kommer till flitigt bruk. Bildkälla: Universitetets bildbank (foto: Gunnar Menander).

Det var när jag skulle hjälpa en forskare att söka efter handlingar rörande LTH:s förhistoria och tillkomst som jag kom att titta i en arkivbox i en serie betitlad "Handlingar rörande administration och organisation" samt märkt med den vagt lovande beteckningen "Fakultetsfrågor". Den visade sig nu inte innehålla något om LTH, men väl en fyllig mapp märkt "Fakultetsdräkt".

Till saken hör att den berörda boxen ingår i en av Universitetsarkivets mest omfattande och närmast

monstruöst svåröverskådliga arkivbildningar, den som betitlas "Förvaltningen 1964–1977". I detta jättearkiv ingår inte bara material från universitetets ledning och hela centrala förvaltning utan även samtliga fakultetskansliers handlingar från den berörda trettonårsperioden (vars omfång rimligen en gång valts utifrån de omfattande organisatoriska och administrativa förändringar som påkallades av 1964 års universitetsstadga respektive 1977 års högskolelag). Bara utifrån dessa omständigheter var alltså förutsättningarna för att

råka finna dessa, inte specifikt förtecknade, handlingar om ett så pass smalt ämne som akademiska ceremonidräkter litet, men till saken hör också att de egentligen aldrig borde ha legat i detta arkiv över huvud taget. Vid genomgång visade sig dokumenten i dräktfrågan nämligen genomgående vara från perioden 1958 till vårterminen 1964 (med tyngdpunkten 1959–1962), och arkivbildningen "Förvaltningen 1964–1977" tar sin början först med höstterminen det förstnämnda året! Mappen med handlingar om "fakultetsdräkt" hade därför rätteligen bort ligga i någon av de äldre centraladministrativa arkivbildningar som heter "Kansliet 1930/31–1964" respektive "Räntekammaren och kontoret 1666–1964" (i det senare finns faktiskt även en mindre mängd kompletterande handlingar i dräktfrågan, främst ekonomiska). Rimligen har dock handlingarna blivit kvar i något

hängmappsskåp hos någon tjänsteman och kommit att arkiveras först så långt i efterskott att de, utan att man tänkt närmare därpå, glidit in i en senare arkivbildares bestånd. Nu återfunna kan de dock, ihop med vissa protokollsserier, sammantaget ge en tämligen fyllig bild av hur det kom sig att vi i dag bär talarer vid universitetets större högtider.

TRION BAKOM TALARERNA

Den exakta upprinnelsen till att tanken på att införa – eller snarast återinföra – någon form av gemensam ceremonidräkt vid Lunds universitet låter sig dock inte utläsas av handlingarna. Så mycket står dock klart som att denna tanke redan hade hunnit bli högst levande senhösten 1958. Från denna tid föreligger nämligen två

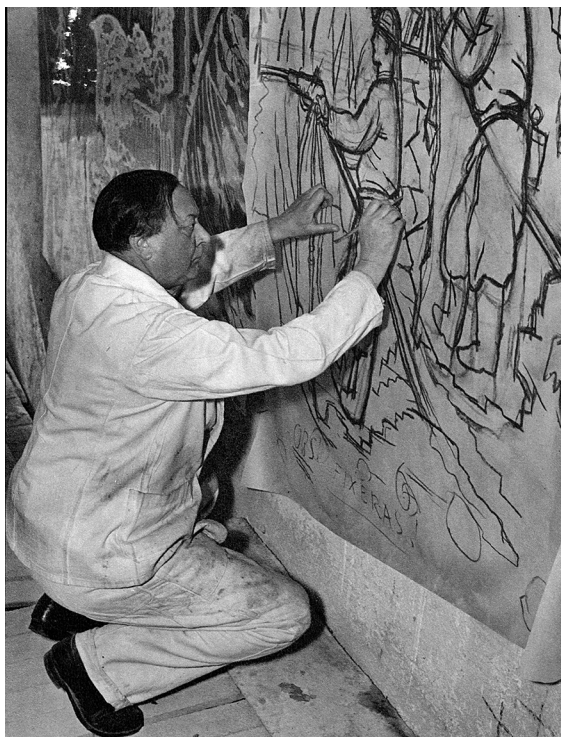

Denna bild från professorsinstallationen 1957 visar hur den akademiska högtidsdräkten såg ut före införandet av talarer: genomgående frack samt för rektor – här juristen Ragnar Bergendal – kedja. Längst till vänster Philip Sandblom som senare samma år tillträdde som ny rektor och snart skulle aktualisera frågan om införande av en "fakultetsdräkt". Bildkälla: Universitetsbiblioteket (foto: Hagblom-foto).

brev från olika avsändare men till samme mottagare, och sammantaget får de tre häri involverade personerna pekats ut som några av historiens huvudaktörer.

De första av dem är brevens mottagare: Philip Sandblom (1903–2001), professor i kirurgi och sedan året innan universitetets rektor; en man som förenade sin vetenskapliga medicinska och administrativa kompetens med omfattande estetiska intressen, inte minst som konst-samlare. De två andra, avsändarna, är konstnären Hilding Linnqvist (1891–1984) och kostymchefen vid Dramaten (samt tidigare vid Malmö stadsteater) Börje Edh (1918–2007). Den senare står för det äldsta av breven, daterat den 8 december, vilket består av en kort redogörelse för materialkostnader för en dräkt i blått kläde och svart bomullssammet med "20 st försilvrade bronsknappar", därmed utvisande att det redan tidigare

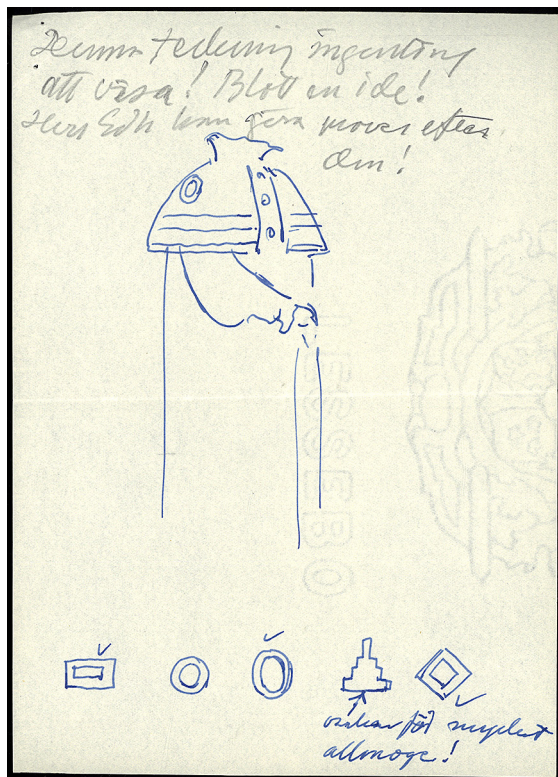
måste ha förekommit rätt långt gångna, men ej dokumenterade, diskussioner kring dräktens utformning. Detsamma gäller Linnqvists brev av den 14 december, som också innehåller de äldsta daterade skisserna till en dräkt. Linnqvist – en mångfrestande konstnär som arbetade med allt från porträttmåleri och väggfresker till glasmålningar och teaterdekorationer, och som också varit professor vid Konstakademien – talar här om en blå dräkt med knappar (men öppnar för att de kan vara färre än i Edhs förslag) och därtill, likt rektorsdräkten, med en särskild tillhörande huvudbonad. Framför allt tar han i brevet dock upp frågan hur bärarnas fakultetstillhörighet skall kunna framgå. Linnqvist föreslår här ett märke i respektive fakultetsfärg "på axeln, på vardera sidan" och skisserar ett antal tänkbara utformningar härav: en rektangel, en cirkel, en oval, en diagonalt ställt kvadrat och något som närmast ser ut som en trapp-

Den mångsidige konstnären Hilding Linnqvist – här i arbete med en kartong till väggdekorationerna på restaurang Solliden på Skansen – var den som utförde de olika förslagen till en dräkt att bära vid universitetets akademiska ceremonier. Bildkälla: Nordiska museets och Skansens årsbok 1954 (fotograf okänd).

Rektor Philip Sandblom framstår som den mest drivande kraften bakom det som skulle bli dagens talarer. Här ses han, något mindre ceremoniellt klädd, vid rektorsuppvakningen 1962, det år de nya talarerna togs i bruk. Bildkälla: Universitetsbiblioteket (foto: Hagblom-foto).

Tidig skiss till talar med fakultetsmärke på axeln. Ur Hilding Linnqvist brev till Philip Sandblom den 14 december 1958. Bildkälla: Universitetsarkivet.

stegspyramid. Den sista avfärdar han dock själv med att den "verkar för mycket allmog" och förordar i första hand ovalen.

AKADEMISKA FÖRSAMLINGEN INKALLAS

Huruvida fler personer än herrarna Edh, Linnqvist och Sandblom på detta tidiga stadium varit involverade i fakultetsdräktsfrågan framgår inte av handlingarna. Säkert är dock att man våren 1959 presenterade den inför en betydligt större grupp: den "akademiska församlingen". Detta numera försvunna organ hade inrättats i och med 1908 års universitetsstatuter, och utgjordes "af samtliga vid universitetet anställda professorer" samt vid vissa valärenden även universitetets överbibliotekarie och räntmästare. Dess tillkomst var rimligen ett resultat av att man i samma statuter hade re-

ducerat universitetets dåvarande ordinarie styrelse, det större konsistoriet, från att tidigare ha omfattat samtliga ordinarie professorer till att nu endast bestå av ett antal valda professorer per fakultet. En av den akademiska församlingens viktigaste uppgifter var också att utse ledamöter i konsistoriet, men därtill även att välja kansler, rektor och prorektor. En titt i protokollen åren närmast före 1959 visar att församlingen då sammanträdde tämligen sällan (i regel bara en gång per år) och att mötena bör ha varit korta med föga diskussion. Detta ändrades dock när fakultetsdräkten hamnade på församlingens bord. Här fanns gott om åsikter, mötena blev tätare och diskussionsreferaten fylligare.

Det första mötet då frågan behandlades hölls den 27 april 1959. Rektor inledde mötet med att redogöra "för de skäl som motiverade att fakultetsdräkt ånyo infördes" (skälen refereras inte i protokollet, men kommer att framgå längre fram) samt förklara att "man icke lyckats få fram någon beskrivning av de tidigare fakultetsdräkterna eller fakultetskåporna" (ett förvånande påstående som jag skall få anledning att återkomma till). I stället hade därför ett nytt förslag "uppgjorts av konstnären Hilding Linnqvist i Stockholm", avsett att "bäras av fakultetsledamöterna och överbibliotekarien vid installationer och doktorspromotioner samt vid akademiska evenemang utomlands". I vilken form Linnqvists förslag presenterades – som en teckning eller rentav som ett uppsytt provexemplar – framgår ej och inte heller exakt hur detta såg ut, men av den följande debatten kan man utläsa att det, precis som i Edhs och Linnqvists brev från året innan, handlade om en tvåfärgad dräkt, huvudsakligen i blått men med svarta ärmor och ett fakultetsmärke, samt därtill en särskild tillhörande hatt. De försilvrade bronsknapparna var nu dock bytta mot "konkava tennknappar".

Först diskuterades dock den rent principiella frågan om en "fakultetsdräkt" alls borde införas. Nitton av de närvarande professorerna samt överbibliotekarien Krister Gierow uttalade sig för detta, medan fem professorer – juristerna Åke Lögdberg och Gerhard Hafström, psykologen Herman Siegvall, anatomen Carl Gustaf Ahlström och farmakologen Gunnar Ahlgren – var emot; två personer lade ned sina röster. Det fanns alltså en tydlig majoritet för en dräkt, men därmed inte automatiskt för Linnqvists design. Matematikern Åke Pleijel

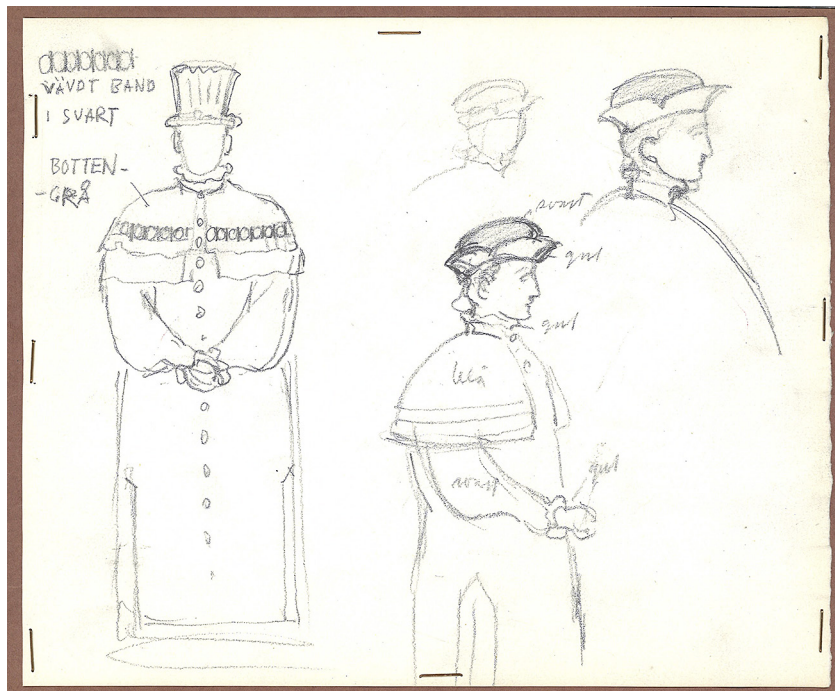
tyckte inte att ärmarna skulle vara i en avvikande färg, ärfthighetsforskaren Arne Müntzing ogillade det föreslagna fakultetsmärket och ortopeden Gunnar Wiberg "önskade enklare utformning av dräkten, gärna i form av mantel". Mest omfattande synpunkter framförde konsthistorikern Aron Borelius. Han förklarades sig helst önska "att den gamla fakultetsdräkten återinfördes", men då "någon kopia eller beskrivning av denna icke fanns att tillgå" förordade han i stället att "en utländsk talar, gärna svart, som hade hävd, borde införas" (detta synes vara första gången termen "talar" används). Den sista synpunkten sekunderades av överbibliotekarie Gierow som föreslog att man skulle be att få låna en fakultetsdräkt från universitetet i Greifswald då han "ansåg det som mycket troligt att Greifswalds dräkt, med hänsyn till universitetets tidigare nära anknytning till Lunds universitet kopierat Lunds gamla fakultetsdräkt".

Sandbloms och Borelius utsagor att information om universitetets ursprungliga professorsdräkter från 1600-talet saknades är förvånande, men så i ännu högre grad att Gierow inte invände mot detta utan i

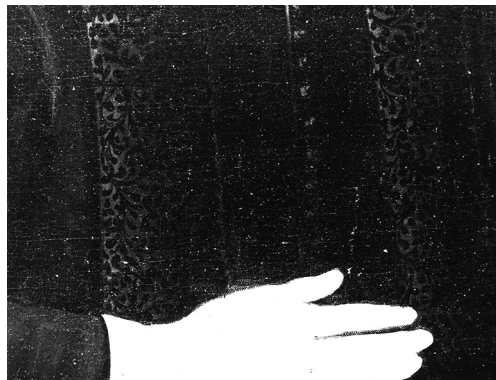
stället hänvisade till utländska förebilder. Så sent som året innan, 1957, hade Gierow nämligen publicerat en rikt illustrerad populärt hållen historik över Universitetsbiblioteket. I denna ingick bland annat fotografier av alla de porträtt av tidigare bibliotekarier, vilka vid denna tid hängde i Gierows eget tjänsterum, och bland dem fanns en trekvartsfigursmålning av Erik Elfvedalius, professor i historia samt därtill bibliotekarie 1672–1676 – iförd just en av de ursprungliga, svarta professorsdräkterna!

Att just Elfvedalius porträtt kunde användas som förlaga har man uppenbarligen sedermera kommit på. I de nyupptäckta arkivhandlingarna ingår ett antal odaterade fotografier av tavlan, dels i sin helhet, dels i form av delförstoringar som tydligt visar olika detaljer i dräkten såsom tygets mönstring och knapparnas utformning. Men uppenbarligen var alltså detta något som slog alla – inklusive Gierow – först senare.

Återvänder vi till mötet den 27 april så avslutades detta med beslutet "att utformningen av dräkten skulle göras till föremål för nya överväganden" samt att församlingen "uppdrog åt rektor att i samråd med

Odaterad och osignerad skiss till fakultetsdräkter, troligen utförd av Linnqvist. Till vänster en svart dräkt, relativt lik den som sedermera kom att utföras, burens ihop med vad som ser ut att vara en vanlig doktorshatt. Till höger en blå dräkt med svarta armar och särskild tillhörande huvudbonad. Kanske var det bilder av detta slag som akademiska församlingen fick ta ställning till vid sitt första möte i dräktfrågan 1959? Den blå dräkten bär tydliga likheter med den som i dag bärs av "pedellerna" vid akademiska ceremonier. Bildkälla: Universitetsarkivet.

Porträttet av historieprofessorn och bibliotekarien Erik Elfvedalius kom att användas som en källa till hur de ursprungliga professorskåporna från 1600-talet varit utformade, dock först på ett förvånansvärt sent stadium. Till höger, två detaljbilder. Bildkällor: Lunds universitets konstsamling (färgbilden) respektive Universitetsarkivet.

professorn Linnqvist och kostymmästaren Börje Edh söka i görligaste mån tillgodose de önskemål, som framförts under diskussionen”.

Knappt ett halvår senare, i samband med ett fyllnadsval till universitetets drätselråd den 25 september 1959, var frågan åter uppe i församlingen. Ett modifierat förslag till dräkt förelåg, men professorerna var ännu inte helt nöjda. Åke Pleijel tyckte denna gång att dräkten ”väl mycket bar prägeln av en karolinsk uniform” och att han ”för sin del föredrog en enkel svart kappa”. Om att införandet av en fakultetsdräkt i sig var något angeläget var det dock denna gång flera som tydligt uttalade sig för, däribland processrättsprofessorn Karl Olivecrona, som ”framhöll värdet av att universitetet hade sådan

dräkt, som kunde användas särskilt i akademiska sammanhang utomlands” (att man från lundsisk horisont blickade mot dräktbruket vid utländska universitet framgår inte bara av det ovan refererade förslaget att kontakta universitetet i Greifswald; i arkivmaterialet finns även ett par samtida pressklipp med rikt illustrerade reportage från ceremonier vid universiteten i Freiburg och Genève, båda med Sandblom närvarande som lundsisk representant). Slutresultatet av detta möte blev att man med 28 röster mot sju beslöt att införa fakultetsdräkt, och att en särskild kommitté med uppdrag ”att uppgöra förslag till slutlig utformning” av densamma tillsattes. Till denna kommitté valdes, utöver rektor Sandblom, de nämnda professorerna Borelius och Pleijel samt därtill Holger Arbman (arkeologi), Krister Hanell (klassisk fornkunskap), Sigfrid Svensson (folklivsforskning) och överbibliotekarie Gierow.

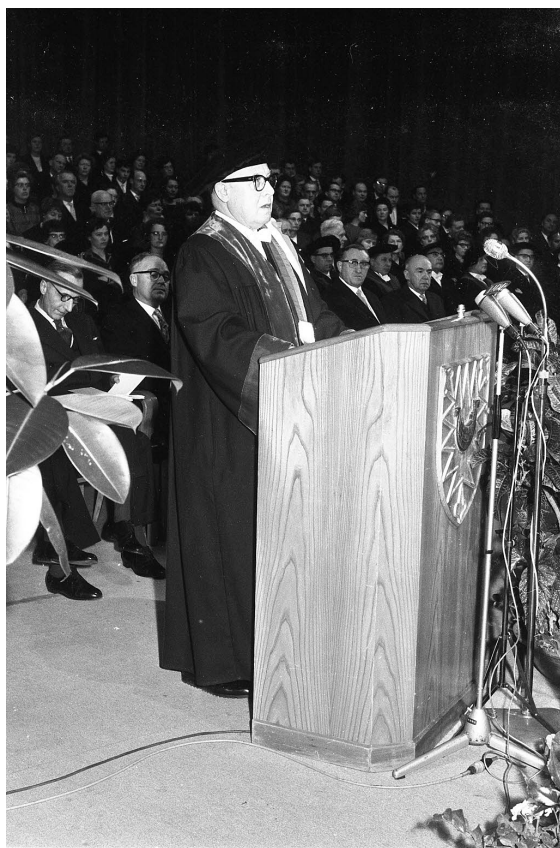

Bland arkivhandlingarna i fakultetsdräktsakten finns bland annat dessa pressklipp från universitetsjubileer i Freiburg och Genève, vilka visar en rad exempel på utländska ceremoniella akademiska dräkter. Bildkälla: Universitetsarkivet.

FRÅN KOMMITTÉ TILL BORDLÄGGNING

Om den av akademiska församlingen tillsatta kommittén förde några interna protokoll eller mötesanteckningar, så har de i så fall inte bevarats i det nu återfunna arkivmaterialet. Där finns dock några brev som belyser arbetet. Två av dem är endast kortfattade inbjudningar från Sandblom till Edh och Linnqvist att sammanträffa med kommittén, men det tredje är en mer utförlig skrivelse från ledamoten Aron Borelius, daterad den 10 november 1959. Efter att ha beklagat sig över att hans kallelse till nästa kommittémöte aldrig nått honom ("vilket möjligen kan hänga samman med den extraordinära postordning, som gäller för min institution utan vaktmästare") konstaterar han att sjukdom denna gång hur som helst hade förhindrat hans närvaro, men vill ändå komma med synpunkter. Han ifrågasätter att "kostymmästaren" involverats så pass tidigt med ett "fantasiförslag" som följd; detta "innan kommittén hunnit undersöka, huruvida det verkligen är möjligt att få fram en modifierad rekonstruktion av universitetets forna profetkåpa". Först, menade Borelius, borde ytterligare noggranna historiska efterforskningar göras och resultaten härav diskuteras innan mer "konkreta förslag" framlades. "Vi har ju faktiskt inte haft framme en enda bild ännu av en historisk dräkt", avslutar Borelius, därmed indikerande att porträttet av Elfvedalius ännu hängde för nära för att någon skulle upptäcka det.

I stället gick man på den av Gierow föreslagna vägen att studera utländska förlagor. Om någon kontakt verkligen togs med universitetet i Greifswald framgår inte (kanske var sådant inte helt lätt under DDR:s dagar), men att man däremot vände sig till ett annat tyskt lärosäte, det med Lunds universitet jämnåriga Christian-Albrechts-Universität i Kiel (grundat 1665), framgår av ett vänligt brev från dess rektor, ekonomiprofessorn Erich Schneider, daterat den 1 december. Denne lovade att skicka sin egen personliga talar till Lund med en lundaprofessor, företagsekonomen Nils Västhagen, vilken lämpligt nog befann sig på tillfälligt besök i Kiel.

Ekonomiprofessor Erich Schneider, vilken som rektor i Kiel lånade ut sin egen talar till Lund. Förhoppningsvis är det samma talar som han på bilden har återfått för att kunna framträda vid en högtidlighet 1964. Bildkälla: Wikimedia Commons (foto: Friedrich Magnussen. Licens: CC-BY-SA-3.0-DE).

Västhagen levererade nu inte bara Schneiders talar till Lund; han tog sig också friheten att skriva ett brev till kommittén med en egen, ganska djärv idé kring dräktens utformning. Det centrala partiet lyder:

Mot båda de föreliggande förslagen framfördes [av akademiska församlingen], viss kritik. Mot den svarta dräkten gjordes den anmärkningen att den verkade väl prästerlig. Jag undrar nu om man inte skulle kunna tänka sig att man använde denna dräkt som modell men att man i stället för det svarta tyget använde tyg i fakultetsfärger. Vi skulle sålunda få dräkter i helt olika färger för de olika fakulteterna, röda, ljusblå, gröna och violetta och eventuellt i andra färger för nytilkommande fakulteter.

Mot denna tanke kan naturligtvis anmärkas att det blir en mycket brokig samling av dräkter i en procession. För min egen del tror jag denna färgglädje skulle göra ett festligt intryck, inte minst vid doktorspromotioner, då alla fakulteterna deltar i processionen.

Om den kielska talaren yttrar Västhagen att även den skulle kunna utföras i fakultetsfärger, varvid dock "den breda kanten framtill hölls i svart färg". En nackdel med den tyska dräkten var dock "det öppna bröstpartiet". Kanske kunde dock denna "olägenhet" lösas genom att "komplettera dräkten med någon halsduk eller något krås så att vanlig kavajkostym kunde användas"? I denna formulering finner vi antagligen en av nycklarna till att många såg införandet av en heltäckande fakultetsdräkt som önskvärd: man skulle därvid slippa byta om till det som i över hundra år varit det gängse akademiska högtidsplagget: fracken, med allt vad det innebar av stärkskjortor, lösa knappar med mera.

Det sammanträde med akademiska församlingen som Västhagen i sitt brev refererade till var inte det i september då kommittén hade tillsatts, utan ett nytt – det tredje detta år – som hållits den 12 december. Vid detta hade två modeller presenterats: en modifierad variant av den blå dräkten från tidigare och en ny variant "i svart sidan, framtill besatt med från axelpartiet och rakt ned gående broderingar". Kommitténs majoritet (fem av sju ledamöter) förespråkade den blå modellen. Det gjorde

inte församlingen. De flesta som yttrade sig var tvärtom primärt kritiska mot den blå varianten, men vissa även mot den svarta. Historikern Sture Bolin menade att "[d]en blå dräkten bar alltför mycket prägel av karolinsk uniform och den svarta av medeltida munkkåpa", något rättsmedicinaren Einar Sjövall (vilken som ung för övrigt hade studerat i Kiel) instämde i. Mötet slutade med att frågan helt enkelt bordlades på obestämd tid.

BESLUT I TID FÖR PROMOTION

Därefter verkar det i drygt två år har rått mer eller mindre stiltje i frågan. Kommittén arbetade dock uppenbarligen vidare i det tysta, ty den 19 januari 1962 återkom den till akademiska församlingen, nu enig bakom "ett nytt förslag till fakultetsdräkt som nära anslöt sig till den vid universitetet ursprungligen använda fakultetsdräkten". Var det manne nu man slutligen insett vad Elfvedalius faktiskt bar på sitt porträtt? I en skrivelse senare samma år ger Sandblom i vart fall Gierow äran av att ha skaffat fram en bild "av originalet".

Denna gång gick processen snabbt. Utan någon diskussion (i vart fall protokollförd sådan) uttryckte församlingen sitt gillande av det nya förslaget, samt beslöt "att fakultetsdräkten skulle bäras av ledamöter tillhörande fakultet samt att densamma skulle användas vid akademiska högtidligheter, installationer, promotioner etc". En knapp månad senare, den 16 februari, kompletterade större konsistoriet detta beslut med att fastställa att rätten att bära den nya dräkten "skulle tillkomma fakulteternas ordinarie lärare och docenter samt överbibliotekarien, akademisekreteraren och akademiräntmästaren". Den nygamla talaren hade alltså blivit betydligt mer än bara en professorsdräkt.

När konsistoriet sade sitt i frågan hade själva det praktiska arbetet redan tagit vid. Den 9 februari hade rektorssekreterare Harriet Ebenius noterat att rektor "efter samråd med prorektor och räntmästaren gjort en beställning av sidenbrokad till 200 st fakultetsdräkter till ett belopp av 8.000 kronor". Denna mängd var tänkt att "användas dels till de dräkter, som nu kommer att beställas, dels att läggas i lager för de närmaste årens behov". Tyget levererades av firma Carl G Larsson AB och knappar av H S Josephson AB, båda i Stockholm,

medan de fakultetsfärgade silkessnoddarna till kragarnas tränsar kom från Fabriksaktiebolaget Skandinavien i Malmö. Där gjordes även själva sömnadsarbetena i de ateljéer som tillhörde den kända lundaherrekiperingen Tailor. Slutligen levererades ett gross galgar att hänga talarerna på av firma Formträ i Värnamo.

Samma dag som konsistoriet fattat sitt beslut i ärendet hade rektor Sandblom gått ut med en rundskrivelse till universitets lärare. Här redogjordes kort för besluten samt för syftet med de nya dräkterna: "att underlätta deltagande i de akademiska högtidligheterna" genom att "talaren kan [...] bäras över den vanliga vardagsdräkten". Rektor underströk även att "[e]n förutsättning för att dräkten skall fylla sitt ändamål är, att en majoritet av lärarkåren skaffar dräkten", en maning som åtföljdes av en svarstalong där man kunde ange huruvida man önskade köpa en talar eller ej, samt, i det förra fallet, lämna behövliga måttuppgifter. Något pris för dräkterna angavs dock ännu inte, utan fastställdes först i mitten av maj till 350 kronor styck, vilket omräknat till dagens penningvärde motsvarar nästan 4000 kronor. Det initialt okända priset tycks dock inte ha avskräckt, ty beställningarna rasslade in: i medio av maj kunde Tailor rapportera 95 individuella sådana, vartill kom att universitetet centralt beställt ytterligare ett dussin dräkter. Totalt alltså 107 talarer (och ytterligare några tillkom under månadens senare hälft), vilket kan ställas mot att det totala antalet lärare i de grupper som var berättigade att bära dem denna vårtermin uppgick till 448. Andelen talarköpare kan därvid se något mindre imponerande ut, men man får betänka att av dessa lärare var mer än hälften, 281 stycken, docenter, som kanske kan antagas ha varit den mindre köpstarka gruppen i sammanhanget. Av de totalt 98 professorerna beställde däremot minst 63 stycken talarer.

Från beslutet i januari hade arbetet flutit på så snabbt och effektivt att de nya dräkterna var klara och redo att invigas vid årets doktorspromotion, vilken hölls den 30 maj. Det nya inslaget gick inte pressen obemärkt förbi. I lokala *Lunds Veckoblad* lydde rubriken till årets promotionsreportage "Premiär för nya fakultetsdräkten vid promotionen", och tidningens utsände menade att "denna mundering gav onekligen en viss pompa åt hela processionen". Även en rikstidning som *Svenska Dag-*

KONFEKTIONSFIRMA / Innehavare CARL ÅKESSON

CHECKRKN: SV. HANDELSBANKEN 5399
 POSTGIRO 13 41 11
 TELEFON: 111 06, 120 29

LUNDS UNIVERSITET
 LUND

LUND den 12/6/62
 Kyrkogatan 17

Härmed har vi nöjet översända fakturor på levererade fakultetsdräkter enl. insänd förteckning och rekv.

Av tygleveransen kvarligger för Universitets räkning följande partier:

Drapé 32,00 mtr.
 Sammet: 42,40 mtr
 Brokard: 276,30 mtr
 Taftfoder: 27,75 (i de olika fakulteternas färger)
 Snoddar: 18,45 mtr gul
 3,80 mtr grön
 6,65 mtr lila
 11,50 mtr röd
 19,00 mtr gul/blå
 3,65 mtr blå

Tygpartiet finnes hos ateljen i Malmö i deras tyglager och är be-
 tryggande förvarat och får lov att kvarligga för nya beställningar.
 Vi har redan haft några förfrågningar, Vi kan tyvärr inte hålla det
 gamla priset för nya beställningar. Det blir en förhöjning med KR 10:-
 på sylönen. Priset för fakultetsdräkten blir alltså KR 360:-

Vi tackar för att vi fick förtroendet att leverera dessa fakultets-
 dräkter och vi står med nöje till tjänst med mättagning och ev. änd-
 ringar.

Högaktningsfullt
 TAILOR COMPANY

Kjell Åkesson

Följebrev från konfektionsfirma Tailor till fakturan för den första omgången talarer, de som var klara till 1962 års promotion. Bildkälla: Universitetsarkivet.

bladet noterade "den 'nya' fakultetsdräkten" – "nya" satt inom citationstecken då det framhölls att dräkten var "en nästan exakt kopia av den fakultetsdräkt som infördes vid universitetets grundande 1668".

YTTERLIGARE ETT ARKIVFYND – DÅTIDA MEN ÄNDÅ SENKOMMET

Att man under det fleråriga arbetet med att ta fram den nya fakultetsdräkten beklagat sig över bristen på information om universitetets äldsta "professorskjortlar" har redan framgått flera gånger ovan. Uppenbarligen insåg man i sinom tid att svaret fanns i gamle professor Elfvedaliums porträtt. Först efter att de nya dräkterna hunnit bli såväl beslutade som uppsydda och premiärburna tycks man däremot ha funnit en annan, visserligen inte lika visuell men väl så riklig, källa till kunskap om dessa "urtalarer". Dessa hade varit gåvor till universitetet av dåvarande riksänkedrottningen Hedvig Eleonora, och gissningsvis måste det i sinom tid ha slagit någon att det kunde finnas dokumentation härom uppe i den kungliga huvudstaden. Och mycket riktigt: den 24 oktober 1962 kunde intendenten vid Armémuseum, Arne Danielsson, meddela rektor Sandblom resultatet av gjorde efterforskningar i Slottsarkivets klädkammarräkenskaper. Här hade man funnit flera sidor med detaljerad information icke blott om de äldsta professorskåporna utan även om den ursprungliga rektorsdräkten

liksom om kostymeringen för pedeller (akademivaktmästare) och akademivakt, vilket allt nu meddelades i noggranna avskrifter.

För professorstalarernas del gav räkenskaperna vid handen att det till de ursprungliga sjutton sådana hade använts 272 alnar "suart [svart] poudesoy [troligen paduasoy, ett tungt fallande tyg av ripstyp med silke i varpen]", 170 alnar "suart Rash [rask, ett tunt ylletyg]", 59,5 alnar "Suart Atlask [troligen atlaskiden]", 59,5 alnar "Dwelck [grovt lärft, vanligt som foder]" och 34 lod "Suart Silke".

För tillkomsten av de moderna talarerna hade nu detta källmaterial kommit för sent. Däremot kunde man tänka att det hade anlant i mycket god tid inför en annan festlig begivenhet: universitetets förestående 300-årsjubileum 1968. Av allt att döma har dokumenten dock inte kommit till användning härvid, i vart fall inte då historikern Jerker Rosén skrev den första delen i det fyrbandsverk om universitetets historia som kom ut med anledning av jubileet. Ty trots att Rosén nämner de ursprungliga dräkterna i löptexten och har en tämligen fullig not om dem med åtskilliga källhänvisningar så lyser det rikliga materialet från Slottsarkivet med sin frånvaro. Gissningsvis just för att det hade blivit kvar i en hängmapp hos någon tjänsteman för att sedan sorteras in under en intetsägande rubricering i fel arkiv...

Fredrik Tersmeden
Arkivarie vid Universitetsarkivet

Med tack till universitetslektor Kiki Lindell för hjälp med identifikation av vissa av de äldre textilbenämningarna.

KÄLLOR

Artikeln bygger främst på följande originalhandlingar i Universitetsarkivet:

Kansliets arkiv 1930/31–1964, volym A 2 A:16 och 20 (Det större konsistoriets protokoll, vari även ingår akademiska församlingens protokoll, 1959 resp 1962) resp A 4:2 (Akademiska församlingens protokoll 1908–1958)

Räntekammarens och kontorets arkiv 1666–1964, volym I 5:2 (Serie av ämnesordnade handlingar (1960-talet): Hängmappar från mappskåp)

Förvaltningens arkiv 1964–1977, volym F 1 A:26 (A 21. Fakultetsfrågor 1958–1967)

Härtill har följande kompletterande litteratur och tryckta källor begagnats:

”Erich Schneider (Ökonom)”, artikel på tyskspråkiga Wikipedia (läst 2020-01-13)

Krister Gierow: *Från Lundagård till Helgonabacken – En bilderbok om Lunds universitetsbibliotek* (Malmö 1957)

Yvonne Gottfarb m fl: Minnesord över Börje Edh i *Svenska Dagbladet* 2007-09-09

Ernst W Halvardson: ”Premiär för nya fakultetsdräkten vid promotionen” i *Lunds Veckoblad* nr 22 (1–7 juni) 1962

Högre utbildning och forskning 1945–2005 – en översikt (Högskoleverkets Rapport 2006:3 R; Stockholm 2006)

Kungl. Maj:ts nådiga statuter för universiteten i Uppsala och Lund; gifna Stockholms slott den 27 november 1908 (SFS 1908:135)

Lunds universitets katalog vårterminen 1962 (Lund 1962)

Nordisk familjebok, bd 30 (Stockholm 1920): om akademiska församlingen i artikeln ”Universitet”, spalt 1123

Wilhelm Norlind & Maurits Persson: *Lunds universitets matrikel 1959–60* (Lund 1962)

Jerker Rosén: *Lunds universitets historia I: 1668–1709* (Lund 1968)

Svenska konstnärer – Biografisk handbok (Vänersborg 1990)

”Uppsala och Lund kreerade 103 nya i lager eller hatt” i *Svenska Dagbladet* 1962-06-01